(Nro. 195.)

ROZMAITOŚCI.

W Sobotę Nro. 99. 25. Sierpnia 1821.

Gorzelnictwo.

Wyiatki z Niemieckiego dzieła Hermbstaedta (*Chemische Grundsätze der Kunst Brandwein zu brennen theoretisch und praktisch dargestellt. Berlin 1817.*) Zasady chemiczne palenia wodki, teorycznie i praktycznie wyłożone. W Berlinie 1817.

Za naszych dopiero czasów zastanawiać się zaczęto z większą niżeli kiedykolwiek usilnością i praca nad polepszeniem Gorzelnictwa istnieiącego we wszystkich prawie kraiach Europy; — Angliia i Francyia te dwa nayoświeceńsze Narody, które iak w wielu sztukach i umiętnościach celuią przed innemi, i w tym względzie pierwsi chwałę odnoszą; Urządzenia ich gorzelni lubo znaydujemy, iż w wielorakim sposobie różnią się od siebie, noszą przecież zawsze cechę znakomitego stopnia doskonałości; a to, co w tych kraiach prawdziwie użytecznem kiedyśkolwiek się ziawia, znayduie prędkie przeyscie i naśladowanie u Niemców; w tych ostatnich, nieraz nawet co pierwszych Narodów przemysł utworzył, wydoskonalenie, a często i powód do nowych odkryciów znalazło; Toż mówić możnaby i o gorzelnictwie, że uskutecznione ulepszenie onego na zastosowaniu siły parowey, nasamprzód w pomienionych kraiach doświadczamy, nie doznało oporu ani przewłoki pedobnegoż zaprowadzenia w Niemczech. Z pomiędzy wielu Autorów, którzy nam rozmaitych uwag w tym przedmiocie udzielili, wyszczególnia się Hermbstädt Król. Pruski Radca tayny i profesor Chemii Akademii Berlińskiey; mąż ten swiatły i pracowity, znany powszechnie iako Autor dzieł wielu, maiących za cel polepszenie gospodarstwa kraiowego, przez wydanie na widok wyrażonego tu na wstępie, iego dokładność, własne doświadczenie, i gruntowną znaiomość chemii, na których zasadach oparł też doświadczenia, stal się tem więcey godnym publicznego szacunku i wdzięczności.

W kraiu naszym gorzelnictwo, można to bez obrazy prawdy wyznać, tenże sam prawie stopień niskości, co i rolnictwo zaymuie: Jeszcze stoiemy w walce z przesądami, ieszcze mało skłonni do naykorzystnieyszych popraw, ieszcze mocno przywiązani do dawnych zwyczaiów, iakby nienaruszalność ich wiecznie była poprzysiężoną; widzieć albowiem dotąd nietylko daie się mnóstwo gorzelni na dawny sposob urządzonych, ale nawet i zakłady nowych, czynione w temże samym planie; a ieżeli gdzie postrzegamy odmiany, są one albo zbyt małey rożnicy, lub wykonane nieumieiętnie; ztąd gdy skutek nieodpowiada celowi, napawamy się tym mylnem przekonaniem, że na wprowadzoney nowości zawiedzeni zostaliśmy; ztąd niesłuszny wstręt od przyięcia lepszych zasad, pozbawia nas nieraz rzeczywistych pożytków.

Dzieło Hermbstaedta iasne i zrozumiałe w przepisach, naucza, że z wielorakich części sztukę gorzelnictwa składaiących, żadna zaniedbaną być nie powinna, gdyż tylko od wykonania ich wszystkich z równą dokładnością pomyślnego w ogole skutku obiecywać sobie można; tam poswięcaiacy się temu zatrudnieniu, znaydzie wykład przyczyn każdey w szczególności roboty, które dotąd w niewiadomosci odbywaiąc, niebył w stanie osądzenia zdarzaiących się uchybien, aby stosowne zaradzenie obrał.

Założenie nowych gorzelni, lub łatwo uskutecznić się daiące przekształcenie dawnych według Hermbstaedta, łączy się z iedney strony z naywiększą oszczędnością co do opału, naczyń gorzelnianych, czasu, i robotnika, z drugiey dopełniaiąc zamiaru otrzymania znaczney ilości spiritusu, z obydwóch względów łatwo każdy uzna, o ile przechodzi w korzyściach sposób istnieiącego u nas urządzenia.

Powodowany Autor iedynie duchem dobra powszechnego; niezamilczał w dziele obiawienia oraz tych prawd, które drudzy iako rzecz przez siebie odkrytą, utrzymuią w taiemnicy; zbyt chciwi zyskow, stali się zazdrosnemi udzielania owoców dociekań swych innym, aby tym korzystniey kupczyć niemi mog-

li; zarzuty które on z tego powodu im czyni, usprawiedliwia ze wszech miar słuszność; zdaią się one mieć zasadę na tey niezaprzeczoney prawdzie, strudnienia i opaźniania przez to wiadomości pożytków, iakie z nich powszechna oświata ciągnąćby mogła; Jakoż nic pewnieyszego, że jeniiusz człowieka niezmordowany w badaniu skrytości przyrodzenia, tem szczęśliwiey postępuie w przedsiewziętey drodze, im więcey mu sprzyiaią otwarte chęci innych pracuiących w podobnymże zawodzie.?

Dzieło Hermbstaedta złożone z 545 stronnic i 12 tablic z rycinami, mieszcząc wszystkie zalety zgodne z użytecznem przeznaczeniem swoiem, znalazło za granicą tłómacza na nasz ięzyk; ma ono w Krzemieńcu z drukarni Glucksberga wyyść niebawem na widok; aby dać poznać wartość iego, a razem i udzielić promyk światła zdolny poniekąd posłużyć do praktycznego zastosowania, w poczynionych wyiątkach z Niemieckiego takowy rys iego kładziemy:

»Gorzelnictwo (mówi Autor w przemowie) stanowi ważny przedmiot gospodarstwa wieyskiego, dla wszystkich mieszkańców kraiów pułnocnych, u których używanie wódki, zastępuie niedostatek wina, będącego płodem kraiów południowych; celem produkcyi iego nie tylko sama iest wódka, iakkolwiek, że palenie na pewnych wspartych rozumowaniem zasadach opierałoby się, ale bardziey, że przez nie przerabiamy płody surowe na pokupnieysze i cennieysze, a odchód obracaiąc na karmę bydła, pomnażamy przez to nawozy, a z niemi oraz i rodzayność gruntów.«

»Dziwną iest rzeczą, że gorzelnictwo znaiome od kilku wieków, nie zbliżyło się do tey doskonałości, do iakiey w ostatnich dwudziestu latach doszło; przyczyną tego iest częścią poruczenie zatrudnień iego ciemney klassie ludu, częścią, że pożyteczne odkrycia i postępy znaiomości przyrodzenia, ku temu celowi nie były zwróconemi; lecz skoro zaczęto umieiętnosci zastosować do prac technicznych, rzuciły one światło na nie; iego to dobroczynnemu udziałowi i gorzelnictwo winne oraz zostało skuteczne wsparcie swoie.«

»Zbywało ieszcze na wypracowanym należycie dziele, któreby co umieiętność w tey mierze podaie, gruntownie i w takim oraz sposobie wystawiało, aby ten nawet, który mechaniczney tylko pracy był oddany, także w rzecz z rozumowaniem i znaiomością nauki mógł wchodzić.«

»To stało mi się powodem do wydania na widok dzieła, którego treść nie z obcych Autorów, lecz z moiego własnego dwunastoletniego doswiadczenia i spostrzeżeń iest wzięta.« —

Przystępuiemy teraz do samego dzieła. Autor wprowadza naprzód pytanie, co się rozumie pod nazwiskiem Alkoholu i wodki? wódka mówi pośrednie trzyma mieysce między winem i piwem, te ostatnie również iak ona, są płynami spiritusowemi; lecz w wódce w większey części znayduie się Alkohol; podług podania Sausura w 100 częściach Alkoholu, iest: 51,98 węglika,
34,32 kwasorodu,
13,70 wodorodu.

100,00 Alkoholu.

Dla części, tych które w rozmaitey tylko stosunkowey ilości spostrzegamy w cukrze, w gumie, w kleiowatym cukrze, krochmalu, w galarecie, iako i w innych pożywnych istotach królestwa zwierzęcego i roślinnego, wódka nie tylko iest napoiem spiritusowem, ale razem pożywnym i pokrzepiaiącym trunkiem; dla upaiaiącey iednak własności, użyta nad miarę odrętwia nerwy i staie się trucizną. Alkohol sam przezsię, nie istnieie w naturze; lecz że składaiące go części znaydują się obficie w powyższych istotach, służących na pokarm ludziom i zwierzętom, Alkohol wiec i pochodząca z niego wódka, różni się tylko w kształcie od powyższych istot, nie zaś w materyi; i tak czynione przez P. Saussura analatyczne doswiadczenia okazały, że:

Sto części krochmalu złożone są:
z 45,39 węglika,
48,31 kwasorodu,
5,90 wodorodu,
0,40 Saletrorodu,

100,00 krochmalu.

Sto części cukru trzcinowego,
z 28,00 węglika,
64,00 kwasorodu,
8,00 wodorodu,

100,00 Cukru,

Podobnież proby czynione na Senegalskiey gummie etc. dowodzą, że też same maią co Alkohol części w inney tylko stosunkowey ilosci; a że tę części są pożywane, iest więc i Alkohol, czyli z przymieszania wody pochodząca z niego wódka, również pożywną i zdrowiu nieszkodliwą przy umiarkowanem użyciu.

Wszystkie płody zawieraiące w sobie istoty z iakich Alkohol się składa, są zdatne na wyrobek wódki, że Alkohol w nich w kształ-

cących tylko częściach iak się wyżey rzekło, nie zaś w materyi znayduie się, utworzenie go z nich, musi być zdziałane przez stosowną zmianę i pomieszanie części, oraz wzaiemny ich na siebie wpływ z istotami wody, i wzbudzoną przezto fermentacyią winną; ta ostatnia, właściwą iest przyczyną tworzenia się Alkoholu; przez nią składaiące go istoty zawarte w owych płodach, iako to: węglik, kwasoród, wodoród, pod oznaczonym ilościowym stosunkiem w takim sposobie z sobą łączą się, że Alkohol wypadkiem iest tego działania.

Gorzelnictwo istotnie zawisło na sztucę tworzenia Alkoholu, i onego z przymieszania wody, oddania w wódce; wykonanie to wymaga wiele mechaniczney roboty; ale właściwie rzecz zależy na znaiomości sił chemicznych iako współdziałaiących.

Autor wyznaie, że praca iego zaięcia się gorzelnictwem wspartą była czynną pomocą, dwóch świetnych uczniów iego PP. Pistorius i Dorn. P. Pistorius był pierwszym, który podług rozumowanych zasad w przyzwoitym przystosowaniu do gorzelni swoiey, umiał ie praktycznie wykonać na dużey skali.

Zatrudnienia w gorzelnictwie które Autor iako główne wykłada maią następniący podział:

1) Uwaga na wodę i poznanie iey dobroci.
2) Płody, z którzch wódka pędzoną być ma.
3) Ciepło, ciepłomierz i iego użycie.
4) Uprawa słodów.
5) Naczynia do zacierów.
6) Naylepszy sposób zacierania.
7) Drożdże.
8) Zadanie roboty w kadkach, i oney fermentacyia.
9) Alkoholomierz.
10) Kotły i ich kształt.
11) Urządzenia pieca.
12) Ogrzewacze roboty.
13) Refrigeratory.
14) Lutrowanie.
15) Powtórne przepędzenie wódki.
16) Palenie wódki z rozmaitych płodów.
17) Oswobodzenie wódki od częśi odrażliwych.
18) Robienie z wódki Rumu, Araku etc.
19) Robięnie octów z niedochodu.
20) Braha.

Użycie wody iest dwoiakie, mechaniczne i fizyczne; według pierwszego wchodzi do oczyszczania zbóż przygotowniąc ie na słodzenie, także dla chłodzenia kondensatorów według drugiego, używa się przy samem słodzeniu zbóż, zacierach, i z tąd powstały fermentacyie; do mechanicznego użycia woda zkądkolwiek może być wzięta; iako zaś środek chemiczny, podpada rozpoznaniu fizycznemu i chemicznemu. Podług doświadczenia Saussura istoty kształcące wodę zawieraią w 100 częściach

87,41 kwasorodu
12,59 wodorodu
―――――
100,00.

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

Litografia w Warszawie.

(*Dokończenie.*)

W roku 1818 dowiedziawszy się Hr. Alexander Chodkiewicz, znany przyiaciel nauk, iż JP. Siestrzyński niedawno przybyły z Bawaryi, posiada sztukę litografii, starał się dokładną od tegoż powziąść informacyią, a gorliwy o wzrost sztuk pożytecznych, kazał dla próby dwie ręczne sporządzić praski. Odbywały się próby pomyślne i przyiaciele sztuk pięknych przykładali ze swoiey strony starania. Hr. Zabiełło sporządzić kazał praskę na papier i do rysowania się przyczyniał; Pan Lelewel naystosowniey rysunki na kamieniu wykonywał. Po szczęśliwie odbytych próbach rozeszła się wieść po Warszawie o użyteczności litografii, szczególniey, iż przez nią każde pismo bez różnicy od oryginału, w krótkim czasie wielokrotnie kopiowane być może. Okoliczności, brak mieysa, tudzież że zamówiona w Münich prassa iescze nie nadeszła, nie dozwoliły JP. Siestrzynskiemu urządzić u siebie litografii. Niechciał iednakże Hr. Chodkiewicz, aby czas bez dalszych w tey mierze doświadczen upływał, i nimby swoie kamienie sprowadził, na będących uczynił doswiadczenia. JP. Siestrzyński tymczasem maiąc zaawansowaną od Komissyi rządowey wyznań religiyinych i oświecenia publicznego 4,000 Zł. pol. kazał należytą sporządzić prassę. Nadeszła i w Münich zamowiona, lecz dla niedostatku mieysca obie w bezczynności przez zimę roku 1818 zostawać musiały. Niebył więc JP. Siestrzyński tak szczęśliwym, aby mógł w tym roku rozwinąć działania litografii swoiey, iako owoc tylolicznych swych starań i usiłowań, dla których nie iedną poniósł ofiarę. W tym samym roku Komissya rządowa woyny, chcąc urządzić litografia dla bióra topograficznego, sprowadziła z Münich JP. Mettenleitnera, który zabawiwszy przez iesień i zimę

w Warszawie, powrócił na wiosnę do Bawaryi. Usposobił ón zdatne w zawodzie topograficznym osoby do litografii i sprowadził z Wrocławia drukarza. Litografia ta wyłącznie zaymuiąc się dziełami urzędowemi, zaleca się pod troskliwym kierunkiem swych naczelników dokładnością robot, które w niczem tego rodzaiu zagranicznym nie ustępnią. JP. Siestrzyński usposobiwszy sobie drukarza dla szczupłości mieysca, zaczął w roku 1819 na iedney wytłaczać prasie rysunki kredą; późniey i igłą robione. Dokładne wyciski iego litografii były rękoymią iego dostateczney w tey mierze biegłości.

Lecz chociaż cały sekret litografii zasadza się na stosownem przygotowaniu kamienia do farby, tudzież materyiałów rysunkowych i dokładności w wytłoczeniu bez czego naylepszy rysunek wydać się nie potrafi; przecież bez sztuki rysowania i potrzebney wprawy rycia igłą i rylcem, niebyłaby litoyrafia tem dla sztuk pięknych, czem iest obecnie w Wiedniu w Münich, Paryżu i Berlinie. U nas mała liczba poświęcaiących się wyłącznie rysunkom i sztuce sztycharskiey, niedozwala iescze cieszyć się to rozmaitością rozlicznych robot, iakie litografia wydawać iest zdolną.

W roku 1820 zaczęła litografia JP. Siestrzeńskiego więcey być czynną i wydawała roboty kredowo, piorem i atramentem chemicznym, tudzież igłą bardzo porządnie i pilnie wyciskane. Obecnie zaś gdy i litografia obszernieysze otrzymała mieysce, i trzecią nową prassą pomnożoną została; może być w stanie wszelkie od publiczności żądane ułatwiać roboty, ile że oprócz należney dokładnosci, zaleca się słuszną i umiarkowaną ceną.

Hrabiego Chodkiewicza litografia iest dla własney prywatney potrzeby, lecz Hrabia lubiący wspierać rozwiiaiące się ziomków talenta pozwolił iey użytku JP. Sliwickiemu, trudniącemu się obecnie wydaniem ogłoszonych przez siebie portretów wsławionych Polaków. JP. Letron pilny i zdatny rysownik, którego dzieła znane są z pracowitości i który wpadł na szczęśliwą myśl założenia składu sztuk pięknych w Warszawie, po ogłoszeniu wydawać się maiących wizerunków sławnych w narodzie mężów, przedsięwziął założyć litografią iakoż: w krotce ukończone prassy zatrudnił sztychowaniem nót muzycznych (w czem istotną uczynił przysługę) i wybiianiem przez siebie i przez P. Sonntag rysowanych portretów. Przedsiębiercza JP. Letrona czynność, każe się spodziewać, iż niepoprzestanie na samym kredowym manierze i rozwinie zakres działań swoich, posuwaiąc się do przeobrażeń sztuk celnieyszych artystów, w czemby mu prywatne w Warszawie galeryie, wielce pomocne być mogły.

Ta to iest czwarta w rzędzie litografia, a miło iest tuszyć sobie, iż młodzież sposobiąca się w tuteyszym Uniwersytecie w sztuce rysunków i sztychowania, litografią na ziemi oyczystey z czasem na wyższym postawi szczeblu.

Wiadomości Warszawskie. *)

(*Z dnia 30. Lipca.*) Jeden z tuteyszych żydów uwiadomił Policyią, iż na Pradze w pewnym dworku znayduie się skarb wielki; podług wniosków donosiciela powinno było znaydować się półćwierci dukatów, oprócz rozmaitey monety. Szukano więc, i znaleziono ... mieysce, w którem podług wszelkiego podobieństwa nie nadto dawno pieniądze złożonemi były. Rozpoczęto w tey mierze należyte śledzenia.

Ulewa przeszło tygodniowa tak była wielką, iż w iednym ogrodzie znaleziono nazaiutrz blisko 200 wróblów zabitych wodą. Pioruny nietylko dnia tego przestraszyły Warszawian, ale nazaiutrz wiele szkód porobiły w okolicach. W Powiecie Stanisławowskim w Cygowie zaraz na początku zmienióney pogody wpadł piorun do wieyskiego domu, w którym dwie niewiasty, iednę z nich ciężarną, na mieyscu zabił a trzecią skaleczył.

(*Z dnia 31. Lipca.*) Ongday wieczorem młody służący iednego z oficerów, prawie bez żadney przyczyny wystrzałem edebrał sobie życie. Nietylko u nas tak są liczne samobóystwa od lat kilku, prawie we wszystkich wielkich miastach Europy codziennie się wydarzaią. Dawniey tylko Anglicy za lada fraszkę lub uroienie strzelali sobie w głowy, gdzie indziey a szczególniey u nas samobóystwo było osobliwszem zdarzeniem, a hańba z tąd wynikła spadała i na krewnych. — Jedynie nauki i moralność wpaiane w młodociane umysły, Religia i przykłady czystych obyczaiów, mogą odwrócić ten szał niebezpieczny.

---

*) Z Kuryiera Warszawskiego.

Redakcya F. Krattera. — Drukiem J. Pillera.